

HİTABET VE MESLEKİ UYGULAMA DERS NOTLARI

2.ÜNİTE

DİNİ HİTABET

ABDULKERİM BAKIR
İHL Meslek Dersleri Öğretmeni

2. ÜNİTE DİNİ HİTABET

1. Din Hizmetlerinde Hitabet ve Önemi

- Din hizmetleri alanında görev yapan kişilerin fikir ve duygu yönünden etkili olabilmeleri için **hitabet sanatını iyi kullanmaları** gerekir.
- Hitabet kurallarını uygulayan bir din görevlisi **muhatapları tarafından sevilir ve sözü dinlenen etkili bir kişi** olur.

Güzel ve etkili konuşma becerisine **hitabet**, bu beceriye sahip olan kişiye ise **hatip** denir.

- **İyi ve etkili bir konuşma** dini hitabette çok önemlidir.
- Dini tebliği için **iyi bir hatip olmak** ve insanlara hitap ederken iletişim kurallarına dikkat etmek gerekir.
- Hz. Muhammed (s.a.v.) **dini hitabetin nasıl olması gerektiğini başta din görevlileri olmak üzere tüm Müslümanlara göstermiştir.**

Etkili bir dini konuşma için şu hususlara özen gösterilmeli:

- İnsanların akıl ve duygularına hitap edildiği unutulmamalıdır.
- Dilin incelikleri dikkate alınmalı, abartılı konuşmalardan kaçınılmalıdır.
- Hitap ve üslubun en güzeli seçilmelidir.
- Dini gerçeklerin doğru algılanabilmesi için açık ve anlaşılır bir şekilde sunulmalıdır.
- Söz dinleyicileri bıktırarak kadar uzatılmamalıdır.

2. Dini Hitabetin İlkeleri

- Dini hitabet **tebliğ, davet, vaaz, irşat** vb. uygulamaları kapsayan çok yönlü bir faaliyettir.
- Mesajın doğru bir şekilde iletebilmesi için **hitabet tekniklerinin doğru ve etkin bir şekilde kullanılması** gerekmektedir.

Kur'an-ı Kerim'de Hitabet İlkeleri

- ✓ Etkili ve güzel konuşulmalıdır.
- ✓ İnsanları düşünmeye yönlendirmelidir.
- ✓ Müjdeleyici olunmalı korkutulmamalıdır.
- ✓ Güzel bir şekilde uyarılmalıdır.
- ✓ Soru cevap tekniği kullanılmalıdır.
- ✓ Söz ve davranışlar uyum içinde olmalıdır.
- ✓ Muhatabın duygularına hitap edilmelidir.
- ✓ Muhatabına yumuşak davranılmalıdır.

Sünnette Hitabet İlkeleri

- ✓ **Az sözle çok mana** ifade ederdi.
- ✓ Muhatabın **anlayış ve kavrayış seviyesini** dikkate alırdı.
- ✓ Hızlı konuşmaz, **tane tane** anlatırdı. **Kulağa hoş gelen kelimeler** kullanırdı.
- ✓ Anlaşılması zor meselelerde konuşmalarına **soru sorarak başlardı.**
- ✓ İyice anlaşılmasını istediği sözleri dikkat çekmek ve akılda kalmasını sağlamak için **üç defa tekrar** ederdi.
- ✓ **Gerçekleri abartmaz** ve insanların takdirini kazanmayı amaçlamazdı.
- ✓ Söze başlarken **dikkat çekici başlangıç** ifadelerine yer verirdi.
- ✓ Konunun daha iyi anlaşılması için konuşmalarında **çeşitli örneklere ve benzetmelere** yer verirdi.
- ✓ İnsanların **hatalarını yüzüne karşı söylemez**, onları küçük düşürmez, onlara **olumlu ve yapıcı bir üslupla** hitap ederdi.
- ✓ **Zamanlamaya dikkat eder**, dinleyici bıktırmamaya özen gösterirdi.
- ✓ Konuşma sırasında zaman zaman **jest ve mimiklerini kullanırdı.**

3. Dini Hitabette Planlama ve Uygulama

Dini hitabetin en önemli iki alanı olan hutbe ve vaazlarda sunum öncesi plan yapma ve uygulama sırasında belli ilkelerin göz önünde bulundurulması gerekir.

- Amaç ve konu belirleme
- Plan yapma
- Bilgi toplama ve düzenleme
- Bilgi aktarma ilke ve yöntemleri

3.1. Amaç ve Konu Belirleme

- Dinî hitabette hazırlık sürecinin ilk basamağı konu seçimidir.
- Cemaatin bilgi ve kültür seviyesi, ilgi, istek ve ihtiyaçları, bölgenin örf, âdet ve gelenekleri konu seçiminde göz önünde bulundurulmalıdır.
- Konuyu hutbe ve vaazın süresi dikkate alınarak sınırlandırmak gerekir.
- Toplumun birlik ve bütünlüğünü bozacak ve yanlış anlaşılmalara yol açacak konular seçilmemelidir.

3.2. Plan Yapma

Hazırlanan konudan cemaatin istifade edebilmesi için hutbe ve vaazlarda belli bir plan çerçevesinde sunum hazırlığı yapmak gerekir.

Vaaz Planı Hazırlama

Vaaz ortalama 30-45 dakikalık bir konuşmadır. Etkili bir vaaz iyi bir planlama dahilinde hazırlanmalıdır.

Vaaz Planının Bölümleri

Giriş; Besmele, hamd, salât içeren bir dua ile başlanır. Konuyla ilgili ayet ve hadis okunarak konunun ne olduğu belirtilir.

Gelişme; Bu bölümde **ayet ve hadisler ışığında konu açıklanır** ve örneklendirilir.

Sonuç; Vaazın konusuyla ilgili düşüncelerin **kısa bir özeti** yapılır. Vaaz ile hedeflenen davranışların gerçekleşmesi temenni edilir. Cemaat için güzel dileklere yer verilen kısa bir dua ile bitirilir.

Hutbe Hazırlama

Hitap cümlesi: “**Muhterem Müslümanlar**”, “**Aziz müminler**” “**Değerli Din Kardeşlerim**” gibi cemaatin dikkatini çekebilecek iyi bir hitap cümlesiyle hutbeye başlanmalıdır.

Konunun takdimi: “**Hutbemiz...Hakkındadır**” veya “**Hutbemizde ... konusunu ele alacağız**” gibi bir takdim cümlesiyle hutbe konusu zikredilebilir.

Giriş; Bu bölümde **cemaatin dikkati** çekilir. Konunun önemiyle ilgili bir olay anlatılabilir veya **bir soru sorulabilir**.

Gelişme; Bu bölümde **konu ayetlere ve sahih hadislerle dayanarak anlatılır. Somut örnekler verilerek** konu günlük hayatla ilişkilendirilir. Uyarı ve öğütlerde bulunulur.

Sonuç; Bölümde hutbenin başlangıcından itibaren zikredilen hususlar **birkaç cümle ile özetlenir**, hedeflenen amaçlar vurgulanır.

3.3. Bilgi Toplama ve Düzenleme

- Dinî hitabetin bilgi toplama sürecinde **birincil kaynakları kullanmak** önemlidir.
- Kur'an-ı Kerim ve hadis kaynakları kullanılmalı; konuyla ilgili ayet ve hadisler tespit edilmelidir.
- Bunun yanında İslamî ilimlerin diğer alanlarına ilişkili kaynaklardan da faydalanılmalıdır.
- Seçilen **konu ile ilgili ayetlerin bulunması için Kur'an meallerinin fihristlerinden** yararlanılmalıdır.
- Konunun daha iyi anlaşılması için **tefsirlerden faydalanılmalıdır**.
- Dinî hitabette hadislerle yer verilirken **güvenilir kaynaklara başvurulmalı, zayıf ve uydurma sözlerden** sakınılmalıdır.
- **Fıkıh, akaid, siyer gibi ilimlerden** istifade edilmelidir.
- Dinî hitabetin hazırlık sürecinde **toplanan bilgiler plana ve önem derecesine göre** düzenlenir.
- Bilgiler arasında bağlantılar kurulur. Âlimlerin konuyla ilgili görüşleri dikkate alınır.
- Tespit edilen ayetlerin açıklamalarına **tefsir kitaplarından bakılarak** gerekli notlar alınır.
- **Müjdeleyici ve uyarıcı ayetler arasında denge** sağlanır.
- **Hurafe ve yanlış anlaşılmalara sebep olacak bölümler çıkarılır.**
- Böylece cemaate doğru bir şekilde sunulacak metin son hâlini alır.

3.4. Bilgi Aktarma İlke ve Yöntemleri

Dinî hitabette hutbe ve vaazın hazırlanması kadar cemaate sunulması da son derece önemlidir.

Dini bir bilgi aktarımda bazı hususlara dikkat edilmesi gerekir.

- Vaiz veya hatip sunum yapmadan önce **hazırlık yapmalıdır**.
- **Kıyafetler temiz, düzgün ve uyumlu** olmalıdır.
- Dinleyicilerin karşısına çıkmadan **metin gözden geçirilmelidir**.

- Metin **sade, anlaşılır olmalı ve güzel bir üslupla** hitap edilmelidir.
- **Gereksiz tekrarlardan kaçınılmalı**, konu **somut örneklerle** anlatılmalıdır.
- Konu, **günlük hayatla bağlantılar kurularak** açıklanmalıdır.
- Korkutucu ifadelerden uzak durulmalı, **müjdeleyici olunmalıdır**.
- Konuşurken **beden dili kullanılmalı ve diksiyona dikkat** edilmelidir.

Vaiz;

- Konunun daha iyi anlaşılması için **örnekle anlatıma** yer vermelidir.
- Konuşması sırasında zaman zaman konu ile ilgili **zarif nükteler** kullanılmalıdır.
- Yeri geldiğinde **konu ile hikâyeler, kıssalar, şiir ve atasözlerinden** yararlanmalıdır.
- Konuyu sunarken önemli alıntılarının kaynağını ifade etmelidir.

Hutbeyi Sunarken Dikkat Edilecek Tutum ve Davranışlar

- Hutbe metni **dil bilgisi açısından** kontrol edilmelidir.
- Hutbede **uzun cümlelere ve uzun heceli kelimelere yer verilmemelidir**.
- Hutbe sırasında **sesli olarak okunan Arapça dualar tane tane** okunmalıdır.
- Hutbe tamamen metinden okunmamalıdır.
- Hutbede verilen mesajlarda **müjde ve uyarı dengesi** gözetilmelidir.
- Hutbelerde detaylı bilgilerden kaçınılmalı ve özlü mesajlar verilmelidir.

4. Dinî Hitabette Değerlendirme

Hutbe Değerlendirme Formu Örneği

Değerlendirme	Tamamen	Büyük Ölçüde	Kısmen	Hiç
Hatibin adı:				
Hutbenin okunduğu yer:				
Hutbenin konusu:				
Sunum süresi:				
Hutbenin okunacağı tarih:				
Değerlendirme	Tamamen	Büyük Ölçüde	Kısmen	Hiç
Hitap cümleleri uygun mu?				
Dikkat çekici bir giriş yapıldı mı?				
Hutbe duaları makamsız ve hitabet üslubuyla okundu mu?				
Konu anlaşılır bir şekilde açıklandı mı?				
Konu cemaatin seviyesine uygun mu?				
Konu haftanın veya günün önemine uygun mu?				
Cümle aralarında, ara hitaplarda cemaatle göz teması kuruldu mu?				
Sonuç anlaşılır bir şekilde belirtildi mi?				
Bedeni dili etkili ve doğru bir şekilde kullanıldı mı?				
Hutbe adabına uyuldu mu?				
Hatibin kıyafeti ve dış görünüşü uygun mu?				
Ses tonunu etkili bir şekilde kullanıldı mı?				
Konuşmada acıcılık sağlandı mı?				
Ses tonu konu akışı içindeki anlam ve önemi yansıtıyor mu?				
Konu için verilen süre istenilen şekilde kullanıldı mı?				
Dinleyenlerin tepkisi olumlu mu?				
Cümle uzunlukları uygun mu?				
Hutbenin dili cemaatin anlayacağı şekilde açık mı?				
Hutbenin uzunluğu, konunun anlaşılabilirliği ve süre açısından uygun mu?				
Müjde ve uyarı dengesi gözetildi mi?				
Seçilen ayet ve hadisler uygun yerde verildi mi?				